

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Driemaandelijkse uitgave van de Provincie Antwerpen/Kasteel d'Ursel, Hingene | 17de jaargang # 66 | augustus-september-oktober 2021

BOERENDANS BIJ HET KASTEEL

Beste Vriend,

In februari 2005 verscheen het eerste drie-maandelijke *Kasteel d'Ursel Magazine*. Het werd toen vormgegeven door het grafisch bureau van de provincie. Vanaf nummer 16 – in november 2009 – tekent Frederik Hulstaert uit Antwerpen voor het ontwerp. Intussen zijn we toe aan nummer 66. Het is het perfecte moment om alle covers van zijn hand eens naast elkaar te zetten, want samen vullen ze precies twee bladzijden in dit Magazine. In één oogopslag zie je waar het kasteel voor staat. De covers verwijzen dikwijls naar tentoonstellingen, concerten, Kasteel-feesten en andere grote evenementen, zoals Kerstmagie, 'Schrijf en blijf' en 'Proeven van de achttiende eeuw'. Even vaak word je bekeken door familie-

portretten, want naast het nieuwe leven vertellen we ook graag over de geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners. Als je verder wil kijken dan de covers, dan kan je op www.kasteeldursel.be alle Magazines herlezen in pdf.

Zag je trouwens in het park *Les Gouttes d'Ursel* van de bekende landschaps-kunstenaar Will Beckers al? Of ging je er met enkele (excuus)kinderen op avontuur in de voetsporen van de natuurwetenschapper Alexander von Humboldt? Las je al een boek in de parkbib? Of nam je de tijd om even te mijmeren op een van onze nieuwe herinneringsbanken? Geen nood, het kan allemaal nog tot in de nazomer.

Namens de deputatie,

JAN DE HAES

bevoegd voor toerisme, recreatie- en groendomeinen

COLOFON Kasteel d'Ursel
Wolfgang d'Urselstraat 9
2880 Hingene
www.kasteeldursel.be
T 03 820 60 10
info@kasteeldursel.be
IBAN BE54091018504797
BIC GKCCBEBB

Het magazine van het Kasteel d'Ursel is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen: Cathy Berx, gouverneur-voorzitter, Luk Lemmens, Kathleen Helsen, Jan De Haes & Ludwig Caluwé, leden en Danny Toelen, provinciegriffier

Jaargang 17, nummer 66,
augustus–september–oktober 2021

Redactie: Koen De Vlieger-De Wilde en Veerle Moens, met medewerking van Marcel De Cock en Carlo Siau

Vormgeving: Frederik Hulstaert

Druk: Antilope De Bie Printing, Duffel

Oplage: 5.100 exemplaren

Dit magazine werd gedrukt op milieuvriendelijk papier met FSC[®]-certificaat en verpakt in milieuvriendelijke folie.

ISSN 1781-4464

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Blijf op de hoogte

Neem een gratis abonnement op dit Magazine via info@kasteeldursel.be of schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief via www.kasteeldursel.be. Zo krijg je automatisch de digitale versie van dit Magazine. Op onze website vind je ook alle Magazines die sinds 2005 zijn verschenen.

Kasteelheer voor één dag

Huur het kasteel en nodig je gasten uit in een schitterend kader. Tarieven en voorwaarden vind je op www.kasteeldursel.be.

Steun het kasteel

Dankzij onze projectrekening bij de Koning Boudewijnstichting is een gift aan het kasteel fiscaal aftrekbaar (vanaf 40 euro). Wil je helpen bij de verdere verfraaiing, de inrichting en het onderhoud van het kasteel en het park? Stort dan jouw gift op rekening BE10 0000 0000 0404 (BIC: BPOTBEB1) van de Koning Boudewijnstichting met als gestructureerde mededeling 128/3297/00095. Alvast hartelijk dank!

Winterbal 'La Belle Époque'

Sinds 2009 organiseren we in het kasteel historische dansactiviteiten. De danslessen vinden plaats op zaterdagen, zowel in het najaar als in het voorjaar. Het Winterbal gaat altijd door in het derde weekend van november. Vanuit heel Europa ontvangen we dan gasten die ervan houden om te dansen in de stijl en op de muziek uit de voorbije eeuwen. Velen onder hen maken hun eigen jurken en kostuums, want die moeten natuurlijk ook historisch correct zijn (of alleszins zo correct als mogelijk). Tot nu toe situeerden de bals zich altijd in de periode tussen 1770 en 1870.

Na een lange noodgedwongen stilte plannen we nu opnieuw de eerste historische dansactiviteiten. Dit najaar keren we voor het eerst terug naar 'La Belle Époque', de tijd tussen 1872 en 1914. Dansmeester Lieven Baert leidt je door de passen en figuren van originele *quadrilles*, *pas de quatre*, *cancans*, *galops* en vroege Amerikaanse *ragtime*-dansen.

Zowel het Winterbal als de twee cursusdagen in september en oktober zijn intussen volzet. Wil je op de wachtlijst staan of in de toekomst als eerste op de hoogte zijn van de historische dansactiviteiten? Meld je dan aan via info@kasteeldursel.be.

Een nieuw Magazine, een nieuwe aanwinst

Deze keer was het Ludo Van Den Broeck uit Lier die ons tipte dat er bij veilinghuis Rops uit Namen een klein, beschilderd kamerscherm werd aangeboden. Het was gesigneerd 'H. d'Ursel 1896'. Dat kon niemand anders zijn dan Henriëtte d'Ursel (1875-1934), die door iedereen Riri werd genoemd. Ze was de dochter van Antonine de Mun, de artistieke zesde hertogin d'Ursel, maar op 21-jarige leeftijd moest ze zich nog verder vervolmaken. In april 1896 schreef Antonine aan haar vriendin, de gravin van Vlaanderen (de kunstzinnige moeder van de latere koning Albert I): 'Riri heeft veel buiten geschilderd, maar het arme kind mist richting. Ik kan haar niet zeggen waarom het niet juist is. Ze zal haar studies meenemen naar Brussel en verheugt zich om ze aan Uwe Koninklijke Hoogheid te laten zien.' Een halfjaar later was de hertogin blij met de geboekte vooruitgang en in een nieuwe brief aan de gravin stond: 'Voor de rest is Riri vooruitgegaan in het schilderen en heeft ze niet slecht getekend in de mooie dennenbossen, aan de oevers van beken

en zelfs in de boerderij. Daar bestudeerde ze het gedrag van de ganzen, kippen, varkens en kalveren die ze er zag.'

Deze thematiek kwam goed van pas bij het beschilderen van het kamerscherm, dat dateert uit precies hetzelfde jaar als de brieven. Beide panelen tonen weidse landschappen en op het rechterpaneel zijn vier mensen, een muilezel en een hond net over de brug gewandeld. 'Het is een leuk stuk dat weer een andere kant toont van het veelzijdige oeuvre van Riri', zegt Wendy Wiertz. In 2013 was ze curator van onze tentoonstelling *Vrouwen met stijl. Vier penseelprinsessen in Hingene*. 'Dit werk ligt helemaal in de lijn van de 18de-eeuwse landschapsschilderkunst. Mogelijk liet Riri zich inspireren door een bestaand schilderij. Het zou interessant zijn om dit verder te onderzoeken.' Het zal ook nodig zijn om het scherm te restaureren, want 135 jaar nadat Riri er op zwoegde, is het hoog tijd voor wat liefdevolle zorg.

Lucas van Uden & David Teniers de Jonge, *Boerendansscène voor het kasteel van Hingene*, 1644 · National Gallery, Londen

EEN BOERENDANSSCÈNE ONTRAADSELD

Ook al ziet het kasteel van Hingene er nu uit als de ideale 18de-eeuwse zomerresidentie naar Italiaans model, toch is dit het resultaat van eeuwen bouwen en verbouwen. Daarom zijn oude afbeeldingen zo interessant om ons die bouwgeschiedenis te laten begrijpen. Het is een klein wonder dat er twee 17de-eeuwse iconografische bronnen bewaard zijn. Een daarvan gaf vrij recent geheimen prijs, maar dat riep alweer nieuwe vragen op.

Antonius Sanderus

In 1608 kocht Conrard Schetz d'Ursel (1553–1632), sinds 1600 baron, in Hingene een huysinghe van plaisantie met een vrijstaande duiventoren. Meteen

liet hij grootscheepse werken uitvoeren, passend bij zijn verhoogde status. Het resultaat was een kasteel met vier vleugels rond een binnenplaats, geflankeerd door twee torens. Door een gelukkig toeval is een unieke illustratie bewaard voor de *Flandria Illustrata* van Antonius Sanderus (1586–1664). Deze was lange tijd de enige bekende iconografische bron die ons liet zien hoe het kasteel er rond 1645 uitzag, de periode van zijn zoon Conrard II d'Ursel (1592–1659), sinds 1638 graaf.

Sanderus plande een derde deel voor zijn *Flandria Illustrata* waarvan in 1641 en 1644 al twee delen waren verschenen. Dit deel zou gaan over Frans-Vlaanderen, het land van Doornik en zou ook een supplement zijn bij de twee al verschenen delen. Hij liet hiervoor gekleurde tekeningen maken van kastelen (o.a. dat van Hingene), abdijen en publieke gebouwen. In 1646

stuurde hij deze tekeningen naar zijn uitgever Blaeu in Amsterdam, die echter afwijzend antwoordde: er was te weinig belangstelling geweest voor de eerste twee delen en hij had het te druk met zijn Atlas. Het derde deel is er dus nooit gekomen, zodat de afbeelding van Hingene nooit gegraveerd werd. In 1672 was er een brand in de drukkerij van Blaeu en lang werd gedacht dat de tekeningen toen verloren waren gegaan. Tot de Gentse bibliofiel Charles Van Hulthem (1764–1832) in 1822 in Den Haag de ingebonden tekeningen aantroef in een privébibliotheek. Toen die een paar jaar later werd geveild, kocht Van Hulthem het boek, dat later terecht kwam in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel.

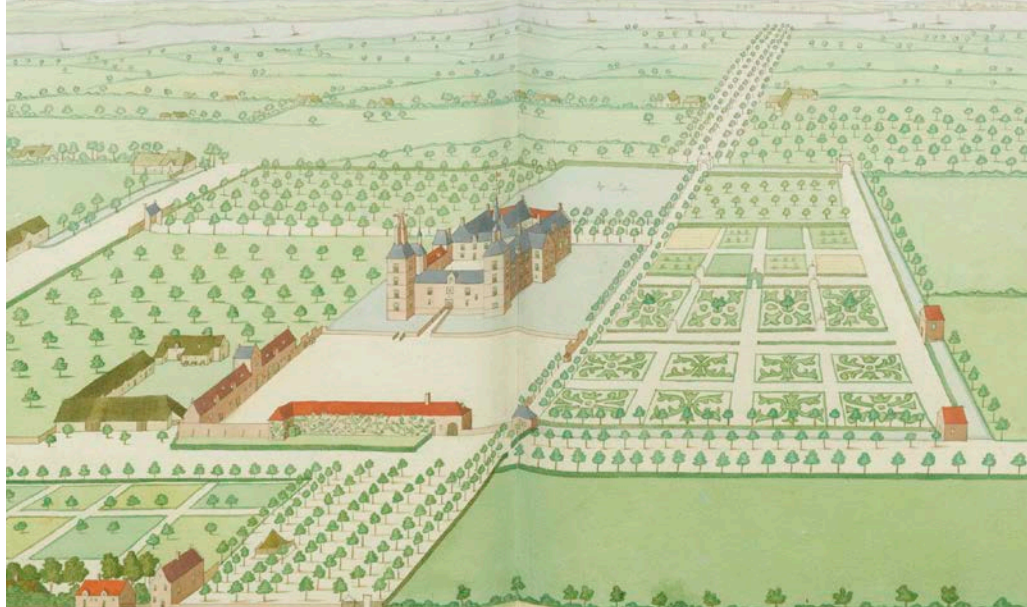
We zien het kasteel in traditionele bak- en zandsteenstijl en ten oosten daarvan de renaissancesiervtuin, waar de woonvertrekken op uitkeken. In de buxusperken,

de snoeivormen, het begroeid latwerk, de hekken en poortjes, herkennen we de *piramiden, prielkens en vergulde coppekens* uit de oude rekeningen. Aan de westzijde vinden we het neerhof met de boomgaard. Grachten, hagen en bomerijen scheiden de delen en een netwerk van dreven, paden en poorten verbindt ze. De toegang tot het domein bevindt zich in de toenmalige Dorpsdreef, net achter de kerk. Die voert langs het neerhof tot bij een poortgebouw, waarvan de zuidzijde bekleed is met leifruit. Van hieruit ontsluit een opmerkelijke dreef het hele kasteeldomein door het open polderland in het noorden tot bij de Scheldeoever. Op het terrein is deze 17de-eeuwse dreef niet langer herkenbaar, wat toch altijd vragen oproept over de betrouwbaarheid van Sanderus. Maar hij bleef heel lang de enige visuele bron, tot ...

Een gelukkig toeval

In 1948 schonk de Britse Labour politicus John Hanbury Martin (1890–1983) een behoorlijk groot schilderij (178,5 × 264,2 cm) aan de National Gallery in Londen. Daar kreeg het de titel *Peasants merry-making before a Country House*. Het landschap werd op naam gezet van Lucas van Uden en de figuren werden toegeschreven aan David Teniers de Jonge. Men dateerde het schilderij rond 1650, maar verder onderzoek gebeurde er niet. Als het zoveelste genreschilderij verdween het in de depots. Het bleef daardoor onopgemerkt tot het in 2000 werd uitgeleend voor de tentoonstelling *Gärten und Höfe der Rubenszeit* in Hamm en Mainz. Door een gelukkig toeval was een van de bezoekers prof. dr. Luc Duerloo. Hij zag dat er een wapenschild naast de poort stond en als heraldicus herkende hij meteen de drie *merletten* uit het wapen van de familie d'Ursel. Hij signaleerde zijn ontdekking aan onze collega's.

Joke Bungeneers en Katrien Hebbelink: 'Door hem getipt, bekeken we het tafereel grondig: een rivierlandschap op de achtergrond, een dorpskerkje vlakbij, een kasteelgevel geflankeerd door twee torens omgeven door water, een *basse cour* met een poortgebouw tussen neerhof en siertuin en een vista in een opvallende

Antonius Sanderus, *Castrum de Hingen*, in *Flandria Illustrata*, deel III, fol. 54 · KBR, Brussel

dreef op de lengtes van het domein. Er was maar één conclusie mogelijk: dit doek toont opvallende gelijkenissen met de voorstelling van Sanderus. Voldoende om ons alvast te overtuigen, dat we hier het domein d'Ursel zien. Vraag blijft van wie het initiatief uitging om dit grafelijke domein op doek te vereeuwigen.'

Maar soms laat gelukkig toeval op zich wachten. Het duurde tot 2016 vooraleer prof. dr. Katlijne van der Stighelen het volgende stuurde, met de vraag of wij dit al wisten: 'Dit berichtje enkel omdat ik net een partiële inventaris doorneem van de collectie van bisschop Triest: *'Ontfanghen bij mij onderschreven van Jan Baptiste Baes de somme van 150 gulden voor eene schilderije wesende thoff van hingen, geleverd ten behouwe van sijne eerweerdigheyt den Bisschop van Ghent toorconden 17 November 1644. LUCAS VAN UDEN'*. Schilder Lucas van Uden bevestigde dus dat hij een schilderij van het kasteel van Hingene heeft verkocht aan bisschop Triest. Natuurlijk was de link met het schilderij van de National Gallery meteen gelegd. Maar hoe komt bisschop Triest in ons verhaal terecht?

Antoon Triest (1577–1657)

Bisschop Triest, die ons nog altijd aankijkt vanop zijn praalgraf in de Gentse Sint-Baafskathedraal, werd geboren in Beveren-Waas in een ambtsadelijke familie. Na zijn theologische studies volgden de

benoemingen elkaar snel op. Hij werd hofkapelaan van de aartshertogen Albrecht en Isabella, waarvoor hij ook diplomatieke opdrachten vervulde. In 1616 benoemden ze hem tot bisschop van Brugge en in 1620 tot bisschop van Gent. Ook met de latere aartshertog Leopold-Willem (1614–1662), een groot kunstliefhebber, onderhield hij goede betrekkingen. Vlak onder de Gentse stadswallen, in de wijk Ekkerghem, had hij een riant buitengoed, Belvédère genaamd, dat grote bekendheid genoot om zijn prachtige tuinen en kunstcollectie, met schilderijen van onder meer David Teniers en Lucas van Uden. Aan die laatste wordt ook een zicht op Belvédère toegeschreven.

Het Concilie van Trente bepaalde dat een bisschop ten minste om de twee jaar zijn hele bisdom moest inspecteren. Alhoewel het niet verplicht was, hield Triest hiervan tussen 1623 en 1654 gedetailleerde verslagen bij. Daaruit blijkt dat hij elk van zijn 150 parochies gemiddeld om de twee à drie jaar bezocht. Hij reisde per koets in gezelschap van zijn secretaris en de plaatselijke deken en overnachtte doorgaans bij de deken, in een klooster of in een kasteel.

Triest, Hingene en d'Ursel

Om een verband op te sporen tussen Triest, Hingene en de familie d'Ursel, zijn de visitatieverslagen de voor de hand liggende bron. Hingene behoorde toen immers tot het bisdom Gent (dekenij

Dendermonde). De parochie kreeg 14 keer bezoek tussen 1625 en 1652, dus in de periode van zowel Conrard Schetz-d'Ursel als Conrard II d'Ursel.

We klopten aan bij kunsthistoricus Tom Eerkens, die een studie maakte over de verdwenen kunstcollectie van Triest. Hij vat de verslagen voor Hingene als volgt samen. 'De bisschop sprak enkel lof uit over de uitrusting van de Sint-Stefanuskerk in Hingene, die in opperbeste staat verkeerde omdat de lokale heer zich over de verbouwingen en de liturgische uitrusting ontfermde. Na de eerste visitaties met een bejubeling van de altaren en de rijkelijke versieringen in het kerkgebouw, merkte Triest in latere jaren enkel nog droogjes op dat hij de kerk 'zoals gewoonlijk' in een voorbeeldige staat aantrof. Hierin kunnen we niet meteen een reden vinden om Van Uden het kasteel te laten schilderen.

Maar er is meer. In 1653 werd Triest, samen met Jacobus Boonen, de aartsbisschop van Mechelen (1573-1655), geschorst door paus Innocentius X omwille van hun sympathie voor de Ieperse bisschop Cornelius Jansenius (1585-1638). Die nam de leer van kerkvader Augustinus over zonde en genade in strenge vorm aan. Het betrof de eeuwenoude discussie: moet de mens zijn hemel verdienen door middel goede werken (de vrije wil), of heeft God reeds aangeduid welke zielen gered kunnen worden (de genade Gods)? Het jansenisme erkende vooral het principe van voorbeschikking en Gods genade. Het katholieke standpunt in Rome was dat de vrije wil noodzakelijk was.

Wanneer Triest in mei 1653, tijdens zijn visitatiereis in Kruibeke zijn veroordeling vernam, stak hij onmiddellijk de Schelde over, en kreeg een onderkomen in het kasteel van Hingene, waar Boonen reeds zijn intrek nam. Ook al zwijgen de visitatieverslagen tussen 8 mei 1653 en 15 oktober, we weten dat de prelaten op het kasteel bleven van mei tot augustus. Op 24 juli 1653 schreven ze een brief naar de paus om zich te onderwerpen, waarop in september de verzoening volgde.

Deze redelijk symbolische asielerlening door de kasteelheer kwam 9 jaar na het schilderij, zodat het er geen aandenken kan aan zijn. Het is ook niet bekend of de graaf d'Ursel jansenistische sympathieën had. Baudouin d'Ursel: 'Wat betreft de jansenistische gezindheid van de familie weet ik niets echt zeker, maar het is goed mogelijk. Wel zeker is dat (twee generaties later) de ongetrouwde zus van hertog Conrard-Albert, Marie-Madeleine, een tijdlang jansenistisch was. Volgde ze daarmee de gezindheid van de familie of was het een persoonlijke overtuiging? Om dat te weten, zou men briefwisseling moeten hebben en die is er nauwelijks voor die periode.'

Persoonlijke relaties

We moeten het verband dus eerder zoeken in persoonlijke relaties binnen de ambtsadel. Conrard Schetz-d'Ursel was diplomaat aan het hof van de aartshertogen, zodat hij Triest daar ongetwijfeld heeft leren kennen. In 1632 woonde Triest in Brussel trouwens zijn begrafenis bij. Ook diens zoon Conrard II verkeerde aan het hof, als hofmeester van aartshertog Leopold-Willem.

Een grondiger naspeuring in de visitatieverslagen is verhelderend. Telkens wanneer Triest Hingene bezoekt, noteert hij, zoals voor alle andere parochies, de precieze datum, behalve in 1643. Dan schrijft hij gewoon 'maand augustus'. Dit is de enige keer dat hij dit doet in al zijn visitatieverslagen. Het kan dus bijna niet anders dan dat het kasteel van Hingene in augustus 1643 zijn uitvalsbasis was voor visitaties in de omgeving: op 8 augustus in Rupelmonde, Bazel en Kruibeke, op 9 augustus in Bornem en op 10 augustus in Sint-Amands en Mariekerke. Dan lijkt de prelaat twee weken vakantie te hebben genomen, want pas op 23 augustus trekt hij naar Burcht en op 26 augustus naar Zwijndrecht en Melsele. Dan moet de opdracht voor het schilderij hier zijn grond vinden: een bedankje voor de gastvrijheid van de graaf of een herinnering eraan voor zichzelf.

Dat Triest in Hingene gewoonlijk op het kasteel verbleef, kunnen we ook afleiden uit de uitdrukkelijke vermelding van de

gastvrijheid van de heer op 12 mei 1648. En in de kasteelrekeningen vinden we voor 1642 ook de vermelding dat er 7 gulden 5 stuivers betaald werd voor 2,5 *viertelen* (zakken) haver, overgenomen van de bisschop van Gent toen deze vanuit Hingene vertrok.

Lucas van Uden

De Antwerpenaar Lucas van Uden (1595-1672) was gespecialiseerd in het schilderen van landschappen, waarbij hij vaak samenwerkte met andere schilders die ze stoffeerden. De kunstenaarsbiograaf Arnold Houbraken schreef in 1718 over hem: '*Zyne dommelagtige en zoete behandelinge, en de goede welstand, dien hy in 't geheel in zyne stukken, en de byzondere losse zwier dien hy hadde in zyne boomen, gronden, verschieten, en veranderingen van lochten, heeft hem eenen geagten naam gemaakt onder de beminnaars van de Schilderykonst.*' Een uitspraak die we hier bevestigd zien.

Van Uden en Sanderus tonen opvallende gelijkenissen. De gebouwen zijn volledig identiek, doorgaans tot in de details, zoals bijvoorbeeld de zonnwijzer boven de kasteeldeur met fronton. En ook hier voert de dreef naast de siertuin de blik naar achter. Verschillen vloeien veelal voort uit het andere perspectief. Sanderus wil vanuit vogelperspectief het hele domein tonen, zodat we bijvoorbeeld ook de binnenkoer in het kasteel en de galerij zien, alsook de dam in de vijver. Van Uden schildert een andere voorgrond, om ruimte te bieden aan de dansers, maar toont dan weer het kerkje van Hingene en de windmolen.

David Teniers de Jonge

David Teniers de Jonge (1610-1690) werd eveneens in Antwerpen geboren. Hij is vooral bekend gebleven om zijn boerentaferelen en als stichter van de Antwerpse Academie. In 1651 werd hij hofschilder van aartshertog Leopold-Willem. Over de relatie tussen Triest en Teniers weet Tom Eerkens: 'Bij het begin van de jaren 1640 wierp Antoon Triest zich op als de mecenas van Teniers. Het blijkt zelfs dat de relatie tussen beide mannen niet louter

David Teniers de Jonge, *Antoon Triest met zijn broer Eugenio*, 1652 · Hermitage, Sint-Petersburg

op zaken berustte, maar ook van vriendschappelijke aard was. Zo gaf Teniers zijn tweede zoon de naam Antoon, als een verwijzing naar de bisschop die optrad als dooppeter.

Teniers schilderde in 1652 (dus een jaar voor de toevlucht in Hingene) ook het dubbelportret van de bisschop met zijn broer, de kapucijnmonnik Eugenio. De 76-jarige bisschop zit in zijn studeerkamer met een rozenkrans in de linkerhand, zijn rechterhand bij wijze van geloofs-betuiging op de borst.

Dansende boeren

Voorals in de jaren 1640–1650 schilderde Teniers groepen feestende mensen op een open plaats en schakelde hij over naar een lichter palet. Dat zien we hier ook: de ritmisch verdeelde rode, blauwe, witte

en gele kledingstukken verlevendigen het geheel en we zien zijn gebruikelijke types.

Op het voorplan springen vooral de twee dansende paren in het oog. Links van hen nodigt een man een zittende vrouw ten dans terwijl haar partner ons aankijkt en naar de dansers wijst. Centraal achter hen pijpt de doedelzakspeler. Rechts van de dansers staan twee boeren te praten en te wijzen. Helemaal rechts zitten drie drinkers: een boerin omarmd door twee oude boeren, de kan met drank binnen handbereik.

Op het achterplan zien we vooral de gevolgen van het drankgebruik. Links in de verte verdwijnt een waggelend koppel. Voor een tweede dronken koppel rent een hondje. Ze worden gevolgd door twee boeren die een derde in hun midden

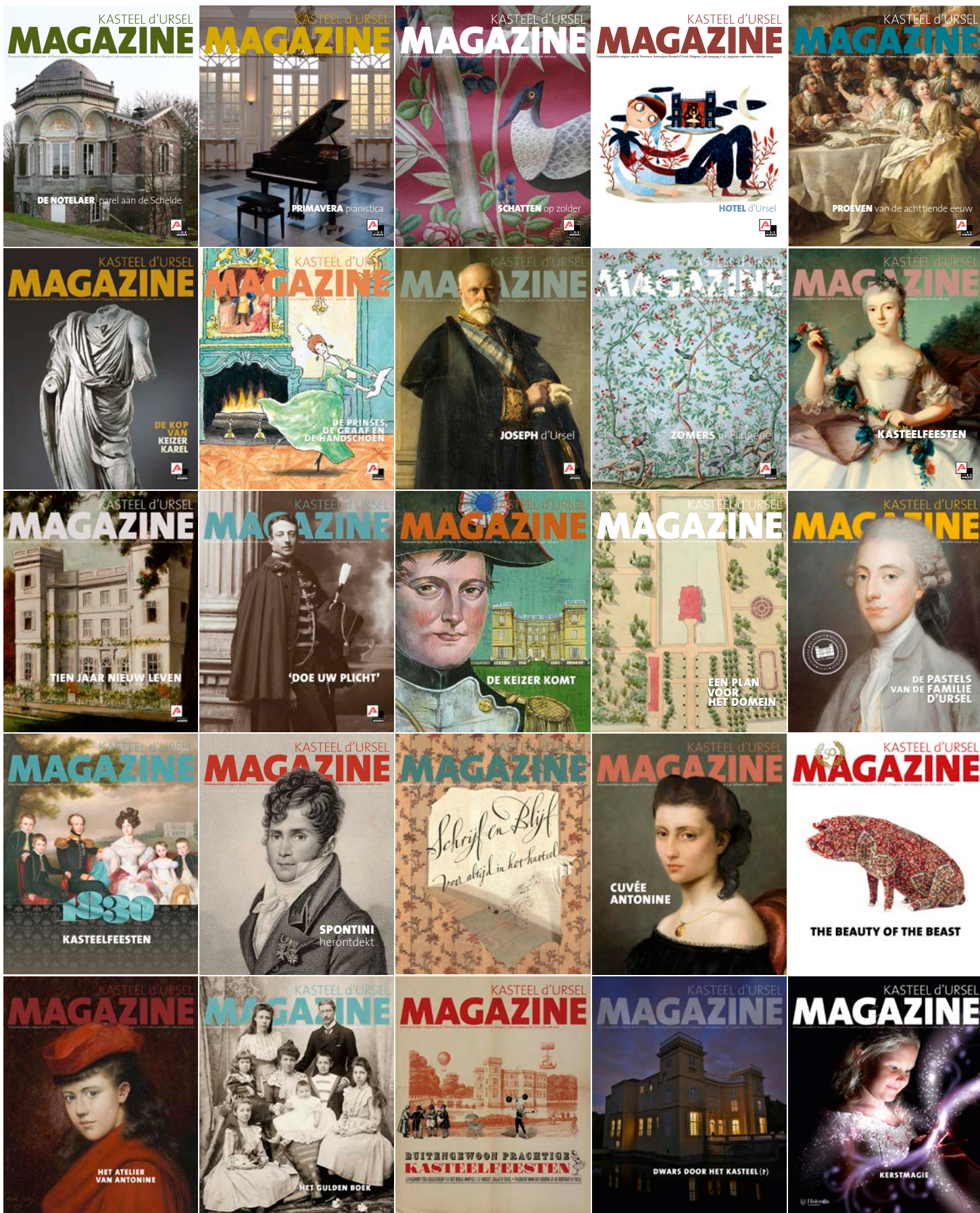
overeind proberen te houden. Rechts tussen de bomen staan twee mannen te plussen tegen de gevel van een tuinpaviljoen, terwijl een andere wegrent in de richting van een man die, ondersteund door zijn vrouw, staat te kotsen tegen een boom. In het midden van het achterplan komt een nieuw koppel dansers aanlopen. Achter hen staat een gesticulerende man en trekt een vrouw haar man weg van het gebeuren. In de half geopende poort, waarvoor drie mannen staan te praten, komt een heer nieuwsgierig kijken. Op de *basse cour* en in de openstaande kasteeldeur zien we personages van stand die, zoals het hun betaamt, niet deelnemen aan het liederlijke dansen en drinken.

Dansmeester Lieven Baert: ‘Welke dansen hier worden uitgevoerd is niet op te maken. Zullen verschillende dansers samen een cirkelvormige dans inzetten of zullen ze als aparte koppels een dans improviseren? De opgeheven benen, armen en dynamiek duiden op een vrolijke, wervelende en gesprongen choreografie. Dit schilderij illustreert hoe onbeheerst het volk was en hoe de rijke toekijker welopgevoed en ingetogen door het leven gaat.’

Open vragen

Door onze bevindingen paste de National Gallery ondertussen haar beschrijving aan. Toch blijft het een open vraag of het schilderij ooit in het bezit van de familie d’Ursel was. Uit de inventaris van 1696, opgemaakt na het overlijden van graaf François d’Ursel (1626–1696), blijkt dat er in de grote zaal op de benedenverdieping een landschapsschilderij boven de schouwing. Het blijft verleidelijk om hierin onze boerendansscène te zien. Of maakte die toch deel uit van de verdwenen collectie van bisschop Triest? We kunnen ons zelfs afvragen of Triest niet ook Sanderus inspireerde om Hingene op te nemen in het geplande supplement van de *Flandria Illustrata*. Eén ding is zeker: de oudste afbeeldingen van het kasteel blijven vragen oproepen, die hopelijk in de toekomst stapje voor stapje verder zullen worden beantwoord. ■

MARCEL DE COCK

HERINNERINGSBANKEN

Dit voorjaar plaatsten we in het recent geplante Keiligbosquet elf nieuwe herinneringsbanken. Je kan ze adopteren als blijvende herinnering aan een geboorte, een verjaardag, een jubileum of een geliefde die overleden is. Of gewoon omdat je een bijzondere band hebt met het park of het kasteel. Op elke bank bevestigen we een messing plaatje met een gegraveerde tekst, maar achter die korte tekst schuilt natuurlijk een heel verhaal.

Dans en laat ons nooit meer los

De eerste bank heb ik zelf geadopteerd, als herinnering aan mijn lieve Ann. Ze overleed op 1 maart op amper 54-jarige leeftijd. De tekst op haar plaatje zijn twee – lichtjes aangepaste – regels uit een gedicht van de Nederlandse dichter Ingmar Heytze: *Dans de bomen en het bos. Dans en laat ons nooit meer los.* Een goede vriendin vond het gedicht en heeft het eind januari nog naar Ann gestuurd. ‘Zo zit ik inderdaad voor een deel in elkaar’, had ze geantwoord. Dansen was het liefste wat Ann deed: klassiek ballet als meisje, jazzballet als puber, gelijk welke stijl op de tafels tijdens haar studententijd, op feesten en fuiven, hedendaagse dans in Ter Dilft en de laatste jaren ook 18de- en 19de-eeuwse contredansen, quadrilles, walsen en polka’s.

Via de historische dans hebben we elkaar leren kennen in het kasteel, waar we samen ontelbare mooie momenten hebben beleefd. De bank is een uitnodiging voor iedereen die mooie herinneringen heeft aan Ann en haar voor altijd in het

hart draagt. Op elk moment van het jaar kunnen we even bij haar komen verpozen, de herinnering koesteren, gaan wandelen in het park, het kasteel bezoeken, op restaurant gaan of ... een danspasje wagen, allemaal met Ann in gedachten.

Robijnen huwelijk

‘Op 2 augustus 2020 waren we veertig jaar getrouwd’, zeggen Hugo Van Stichel en Gudrun Van den Bulck uit Sint-Niklaas. ‘Omdat ons feest niet kon doorgaan, hebben we beslist om onszelf te vieren met een bank. Op het plaatje staan onze namen en onze huwelijksdatum. Sinds enkele jaren zijn we vrijwilligers in het kasteel en zo hebben we er een sterke band mee opgebouwd. We helpen als gastheer en gastvrouw bij tentoonstellingen en we werkten ook mee aan Kerstmagie.’

‘We kenden het concept van herinneringsbanken al van onze reizen naar Engeland. Toen we in het Kasteel d’Ursel Magazine lazen dat het Keiligbosquet zou worden ingericht, hebben we direct onze bank

gereserveerd, naast die van Ann. Het zou mooi zijn als we ze kunnen inhuldigen op 2 augustus, in aanwezigheid van onze huwelijksgetuigen en enkele goede vrienden die we doorheen de jaren hebben gemaakt. Daarna mag iedereen erop komen zitten, behalve bij de Kasteelfeesten: dan willen we zelf op de eerste rij zitten.'

Zet joe bie mien neere

'Ik ben een echte kastelenman', zegt Hugo Moeyaert uit Brugge. 'Met mijn motorhome reis ik door Europa en bezoek ik overal kastelen, vooral in Frankrijk. Ik koop altijd het boek en 's avonds lees ik dan over de geschiedenis van het gebouw en de familie die er vroeger woonde. Vele jaren geleden ben ik zo ook in Hingene terechtgekomen. Ik vind het een erg aantrekkelijk kasteel, in een prachtige kleur die me doet denken aan Italië. Ik hou van het eenvoudige concept, zonder barokke of neogotische franjes. Omdat ik er zo graag kom, heb ik in 2016 ook een tekst ingestuurd voor het project *Schrijf en blijf*. Die staat nu voor altijd achter de katoenen wandbespanningen. De tekst op mijn bank is geschreven in het Brugse dialect: *Wandelaar, zet joe bie mien neere*, een uitnodiging om even bij mij te komen verpozen.'

In memoriam Paul Van Schoor

'We hebben het kasteel jaren geleden leren kennen op de Boekenbeurs', zegt Ria Smet uit Borgerhout. 'De provincie verkocht er de historische publicaties en we hebben ons toen ook ingeschreven voor het Magazine. Ik verbaas me er altijd over hoeveel invalshoeken jullie blijven vinden. Je zou denken dat alles over één domein en één familie intussen gezegd is, maar elke keer komen jullie toch weer met iets nieuws. Mijn man Paul en ik kwamen af en toe ook met de fiets uit Borgerhout. Via de fietsknooppunten was dat een mooie uitstap. Na zijn overlijden in 2018 werden zijn assen uitgestrooid. Nu zal er ook een tastbare plaats zijn waar hij herdacht kan worden. Nog een belangrijk detail: mag ik het lettertype voor het plaatje zelf kiezen? Bij mijn man moest het juist en simpel zijn, hij hield niet van krullen of tierelantijntjes.' En zo komt het dat er op alle plaatjes een geschreven

lettertype werd gebruikt, maar dat de naam van Paul in Arial is gezet.

... en André Van Slycken

'Het leek mij een mooi idee om onze papa André een blijvende herinnering in het park te schenken', zegt Jan Van Slycken uit Lokeren. 'Hij overleed eind 2020 op 97-jarige leeftijd aan de gevolgen van Covid-19. Het is dankzij hem dat ik fan ben geworden van het kasteel. In de jaren 1970 heeft hij hertog Henri nog gekend en elke keer dat ik er voorbij reed zag ik een steeds verder aftakelend kasteel. In 1998 heb ik met de Stichting Vlaams Erfgoed (nu Herita) nog een bezoek gebracht aan de ruïne die het stilaan was geworden. Nu het kasteel en het park herleven, ben ik blij dat ik samen met mijn zussen een bank kan opdragen aan mijn vader. Hij was landbouwkundig ingenieur en specialiseerde zich in de veredeling van voedergewassen, zoals grassen, klavers en rapen. Later werd hij de eerste directeur van het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek, dat een tiental proefstations overkoepelde. De liefde voor de landbouw, de natuur en het erfgoed gingen bij hem hand in hand en komen hier in Hingene mooi samen.'

Georges op avontuur

'Vorig jaar zijn onze zoon en schoondochter hun eerste kindje verloren tijdens de zwangerschap', zeggen Patrick Quintelier en Greet Van droogenbroeck uit Bornem. 'Georges was zijn naam. Om hem te gedenken, hebben ze stickers laten maken met de boodschap *Georges op avontuur* en een mooie tekening van een kind en hun hond in een weids landschap. Vrienden en familie hebben die vervolgens verspreid over de wereld: overal waar ze kwamen, hebben ze een sticker gekleefd en een foto gedeeld op het bijhorende Instagramaccount. Op 7 mei hebben we in familiekring de eerste verjaardag van Georges gevierd. Net op dat moment lazen we in het Kasteel d'Ursel Magazine over de herinneringsbanken. Onze zoon en schoondochter wonen vlakbij het park en dus hebben we beslist om een bank op te dragen aan ons kleinzoontje.'

Van oma en brompa

'We hebben een heel sterke band met het kasteeldomein', zegt Diane De Roovere. 'In 1982 werd ik coördinator van het Laathof, het centrum voor jeugdtoerisme in het park. Samen met mijn man Jan Van Aken woonde ik er in de conciërgewoning. Onze dochters Sarah en Heleen zijn er geboren, maar na een viertal jaren werd het toch wat krap en zijn we verhuisd naar het dorp. Uiteindelijk heb ik het Laathof achttien jaar opengehouden en vervolgens ben ik voor De Schorre, een ander provinciaal domein, gaan werken. Toch blijft het park altijd een stukje thuishaven. We gaan er graag wandelen met onze vier kleinkinderen en dat heeft ons ook geïnspireerd voor de tekst op het plaatje. Het wordt *De bank van oma en brompa*, want de bromstem van Jan heeft de kleinkinderen geïnspireerd tot een originele naam.'

Ont-moet-ing

Sommige mensen verkiezen om anoniem te blijven. 'We hebben een bank geadopteerd uit dankbaarheid, omdat we van het park mogen genieten en er zoveel mensen ontmoeten. Zowel de natuur als de mensen geven ons zoveel vreugde, daarom staat er op ons plaatje *ont - moet - ing, warmte van mens tot mens*. We hopen dat er nog heel veel mensen mogen genieten van deze bank, in het bijzonder onze nakomelingen, en dat het een mooie plek zal zijn om herinneringen op te halen.' ■

KOEN DE VLIEGER-DE WILDE
Kasteel d'Ursel

In het Keiligbosquet zijn er nog twee herinneringsbanken beschikbaar. De prijs om een bank te adopteren bedraagt 2.000 euro. Dankzij onze projectrekening bij de Koning Boudewijnstichting krijgen gulle gevers 45 procent van hun gift terug via hun belastingaangifte.

Meer informatie:
info@kasteeldursel.be

Sopraan Dorine Mortelmans en pianiste Barbara Baltussen ontdekten enkele jaren geleden in in het kasteel dat er naast hun vriendschap ook een muzikale chemie is. Nu keren ze terug, voor het eerst als Duo Mortelmans-Baltussen. Het programma Blumenstrauß met liederen en pianosolowerken van Richard Strauss, Hugo Wolf en Edvard Grieg is een ware vuurdoop voor het duo: hun aller-eerste liveconcert mét publiek.

Dorine en Barbara leerden elkaar kennen aan het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen. Voor vele muzikanten is een conservatorium de plek waar nieuwe ensembles ontstaan, maar dat geldt niet voor Duo Mortelmans-Baltussen.

Dorine: ‘Toen we aan het Conservatorium van Antwerpen studeerden, was Barbara op dat moment goed bevriend met mijn lief – nu mijn man. We zagen elkaar af en toe, maar we waren zeker niet de beste vriendinnen. Er was geen klik of een uitgesproken connectie. Nu zijn we met onze partners al jaren vakantiebuddy’s!’

Barbara: ‘Als ik vroeger mijn goede vriend en Dorine wilde uitnodigen, dan zei hij altijd: ‘Laten we daarmee nog even wachten.’ Dorine en ik hadden allebei een gezonde schrik voor elkaar. Vrouwen met sterke karakters, dat botst.’

Dorine: ‘Maar kijk waar we nu staan, het moest zo zijn! We hebben het duo bewust uitgesteld voor onze andere projecten.

We dragen professioneel maar ook vriendschappelijk een grote bagage mee waardoor we als duo van meet af aan op een hoog niveau konden samenwerken. Die jarenlange ervaring op en naast het podium is ons grote voordeel.’

Wanneer ontdekten jullie dat er een muzikale klik was?

Barbara: ‘Ik was al langer vragende partij, maar net als Dorine had ook ik mijn bedenkingen. We hebben allebei een uitgesproken karakter. Een duo vormen kon veel op het spel zetten: ofwel klikte het meteen ofwel werd het problematisch en kwamen onze jaarlijkse reises in gevaar. Het toeval wil dat we via het kasteel enkele jaren geleden een duwtje in de rug kregen. In 2016 zijn in de bibliotheek van het kasteel drie verloren gewaande opera’s van Gaspare Spontini gevonden. Dorine zou op de persconferentie enkele aria’s zingen en ze vroeg me of ik haar wilde begeleiden. Tijdens de repetitie keek Dorine

muziek en de kleinste vorm van een verhaal'

naar mij en lichtjes verbaasd zei ze: 'Eigenlijk werkt dit heel goed!' Sindsdien speelden we met het idee om een duo te vormen.'

Na die muzikale revelatie trok Dorine naar Duitsland. Barbara is actief als pianoleerkracht, pianobegeleidster en ze is pianiste bij Trio Khaldei waarvan ze de medeoprichter is. Een nieuw ensemble was dus niet aan de orde. Dorine keerde enkele jaren later met een passie voor yoga terug naar België.

Dorine: 'Hoe beter je je voelt, hoe beter je zingt. Toen ik in Duitsland terecht kwam was yoga mijn ochtendritueel. Yoga gaf me niet alleen een goed gevoel om aan de dag te beginnen, maar ook meer zelfvertrouwen. In België volgde ik een verdiepingscursus. Ondertussen ben ik een gediplomeerd yogaleraar en recent heb ik mijn yogaworkshops voor zangers gelanceerd.'

Barbara: 'Op reis zijn we Dorine elke ochtend even kwijt, omdat ze ergens in alle rust haar yoga-oefeningen doet. Ik bewonder haar discipline. Ze is altijd zo zen en rustig. Eenmaal op het podium komt al die verborgen energie en kracht vrij en verbaast ze het publiek. Dorine is de meest atypische sopraan die ik ken! Ik ben helemaal anders. Ik heb een energiek karakter, ook in het repertoire dat ik speel. Maar de laatste tijd kies ik vaker voor het kleinere, meer introspectieve werk van bijvoorbeeld Grieg of Schumann. Die karakterswitch zoeken we graag in onze programma's op. Door onze interesses en persoonlijkheden hebben we een bijzonder effect op elkaar. Mijn energie wekt Dorine op en haar rust kan mij temperen. Maar ook onze verschillende muzikale werelden spelen een rol. Ik kom uit de kamermuziekwereld, Dorine is meer te vinden voor muziektheater door haar achtergrond als operazangeres. Onze verwachtingen zijn anders en die middenweg vinden is een zoektocht. Ik zeg soms tijdens de repetitie dat we lied brengen en geen opera, terwijl Dorine dan weer opmerkt dat we niet alles pianissimo

moeten spelen. Als ik iets niet aanvoel zoals Dorine het aanvoelt, dan word ik weleens slechtgezind. Het mooie eraan is: ik weet dat ik bij Dorine boos mag zijn. We proberen elkaar vooruit te duwen, elkaars grenzen af te tasten. En we houden elkaar in evenwicht.'

Het lied is misschien wel het intiemste repertoire van een zanger. Maar wat is de rol van een liedbegeleider?

Barbara: 'Bij liedduo's wordt de pianist soms vergeten. Alle aandacht gaat naar de zanger. Gerald Moore, de grote liedbegeleider uit de 20ste eeuw, schreef er een mooie anekdote over in zijn boekje *Am I too loud?* Het verhaal wil dat hij op een dag in Carnegie Hall werd aangesproken met de vraag of hij bij de Hall of de zanger hoorde. Waarop Moore vriendelijk antwoordde: 'Ik behoor aan mezelf toe, dank u wel'. Dat is zo'n sprekend verhaal. Als begeleider ondersteun je de zanger, maar je krijgt ook veel vrijheid. De pianopartij van een lied is een volwaardige partij. De openingsmaten zijn meestal pianosolo's die het hele lied samenvatten. Ik ben ervan overtuigd dat de tekst op de eerste plaats komt, maar het is de taak van de begeleider om ook de sfeer aan het publiek over te brengen, nog voor de tekst wordt gezongen.'

Dorine: 'Onze samenwerking heeft voor mij nu al een groot verschil gemaakt. Wat ik zo aangenaam vind is dat ik dankzij Barbara het liedgenre kan ontdekken. Ik kan opnieuw op zoek gaan naar de puurste vorm van muziek en de kleinste vorm van een verhaal. Barbara is voor mij geen begeleider, maar een evenwaardige muzikant. Wij vinden niet dat een pianobegeleider de zanger moet volgen. Integendeel, we denken eerder vanuit de kamermuziek waarbij we elkaar op elk moment in de gaten houden.'

Op het YouTube-kanaal van Duo Mortelmans-Baltussen vinden we het lied *Zur Rosenzeit* van Edvard Grieg, een voorproefje van het kleurrijke programma *Blumenstrauß* (Duits voor boeket).

Dorine: 'De bloem is een heel dankbaar thema voor een liedrecital. En wie wordt er nu niet blij van bloemen! Lieder en over bloemen zijn er in overvloed. Elke bloem heeft vaak ook een bepaalde symboliek. De roos – en zeker de rode roos – is bijvoorbeeld ook in het lied van Grieg het symbool van de liefde. Wanneer de roos te veel aandacht krijgt en soms te weinig, dan verwelkt de bloem. Het zijn vaak dubbelzinnige teksten die voor meerdere interpretaties vatbaar zijn. Soms stelt de bloem ook een personage voor. De korenbloem uit de liedcyclus *Mädchenblumen* van Richard Strauss staat voor het meisje met de blauwe ogen dat een bepaalde karaktertrek heeft.'

Barbara: 'Voor Dorine was er keuze te over, maar pianowerken met een bloem in de titel zijn zeldzaam. In de romantiek vind je gemakkelijk stukken met een bucolisch thema zoals de *Waldszenen* van Schumann. We willen natuurlijk een programma dat muzikaal en thematisch klopt. Het was een zoektocht naar geschikte pianostukken. Voor mij zijn er een aantal ontdekkingen. *Schmetterling* van Edvard Grieg past perfect bij het bloementhema. En *Blumenstück* van Schumann is een fantastisch werk dat bijna nooit wordt gespeeld! Ik leerde het kennen dankzij een opname van Vladimir Horowitz.'

Dorine: 'En het is voor ons een spannend moment, want tot zover hebben we dit programma enkel online gespeeld. We zijn dus bijzonder benieuwd naar de reacties van het publiek!' ■

CARLO SIAU

BLUMENSTRAUB MET DUO MORTELMANS-BALTUSSEN

Zondag 26 september 2021 · 11 uur
17 | 15 | 8,50 euro

Op het programma staat een boeket van liederen en piano solowerken uit het wondermooie repertoire van onder andere R. Strauss, Wolf en Grieg.

Info en reservatie

CC Ter Dilft | 03 890 69 30 | www.terdilft.be

Achter de schermen zijn we al bezig met de voorbereidingen van Kerstmagie. De tweede Hingense editie vindt plaats van 4 tot en met 26 december (behalve op 24 en 25 december). Niet alleen het aantal dagen en uren werd uitgebreid, maar ook aan het concept is gesleuteld. Je kan terecht in maar liefst tien kastelen. Dit keer zijn er geen acteurs, maar ga je in het gezelschap van een ceremoniemeester op een spannende audiovisuele ontdekkingsocht. Die brengt je langs de meest sfeervolle en feeëriek verlichte kamers van het kasteel. Samen zoek je naar oplossingen om het mysterie van de Twinkelings te ontrafelen.

De realisatie van Kerstmagie zal opnieuw gebeuren met verschillende vrijwilligers-teams. Net voor de zomer hadden we al een eerste overleg met de verantwoordelijken van de teams. Martine Van Keer, teamverantwoordelijke decoratie, kijkt alvast uit naar de nieuwe editie. 'Voor mij is Kerstmis de mooiste tijd van het jaar. Ik sta echt te popelen om aan de decoratie te beginnen. Dit jaar loopt de wandeling langs de drie verdiepingen van het kasteel, dus we hebben nog wel wat werk voor de boeg. In september starten we met het inpakken van heel veel cadeautjes, die over de vele kamers moeten verspreid worden. Kilome-

ters papier in verschillende kleuren en motieven wachten om versneden te worden. Scharen, plakband en tafels staan klaar om maar liefst tweeduizend lege doosjes in te pakken, van piepklein tot megagroot. We kunnen dus best nog wat helpende handen gebruiken. Maar wie zich inschrijft, kan gerust zijn: we maken het tijdens het werk ook altijd gezellig. We nemen op tijd een koffiepauze en serveren er wat lekkers bij. En tijdens het inpakken wisselen we onze beste kerstrecepten uit.'

Ook Heleen Van Aken, die de ceremoniemeesters zal coachen, is enthousiast om er terug in te vliegen. 'Waarom ik Kerstmis zo leuk vind, is moeilijk uit te leggen. Het is eerder een gevoel, iets met licht en donker, koude en warmte, veel contrasten in één seizoen. Tegelijkertijd is het een periode om familie en vrienden weer eens extra goed vast te pakken en in de watten te leggen. In het kasteel zal het ook een warm weerzien zijn met een deel van de ploeg van vorige editie, maar er is zeker ook nog plaats voor nieuwe deelnemers. We zoeken in totaal een vijftigtal ceremoniemeesters, die ik zal begeleiden. Voor mij is een goede ceremoniemeester iemand die de groepjes vlot langs het parcours gidst, helpt waar nodig, maar er ook voor zorgt dat de magie nooit naar de achtergrond verdwijnt. Ze zullen dus goed moeten inspelen op reacties. Nu moeten ze geen teksten instuderen, maar bezoekers een warm welkom heten en hen op een zelfzekere en aanstekelijke manier door het parcours loodsen. Zowel mensen met als zonder toneelervaring

zijn welkom. Er is zeker ruimte voor eigen accenten. Iedereen die een groep kan leiden kan zich aanmelden; de leuke groeps sfeer achter de schermen krijgen de vrijwilligers er gratis bij.'

De komende maanden vervolledigen we de vrijwilligersteams nog verder en daarom lanceren we een oproep naar nog meer helpende handen. Werkte je vorig jaar al mee en bleef je sinds dan dromen van Kerstmagie? Verwelkom je graag de bezoekers als een volleerd ceremoniemeester? Serveer je de lekkerste soep of broodmaaltijd? Of knutsel of naai je als de beste? Wellicht kan je al je talenten inzetten bij een van onze teams: cast (ceremoniemeesters), onthaal (scannen tickets, boekverkoop, ...), catering (drank- en maaltijdbuffer voor de medewerkers), decor (cadeautjes inpakken, inrichten van de kamers in het kasteel, bomen versieren, ...), kostuum (ontwerp en naaien van de kostuums). ■

VEERLE MOENS
Kasteel d'Ursel

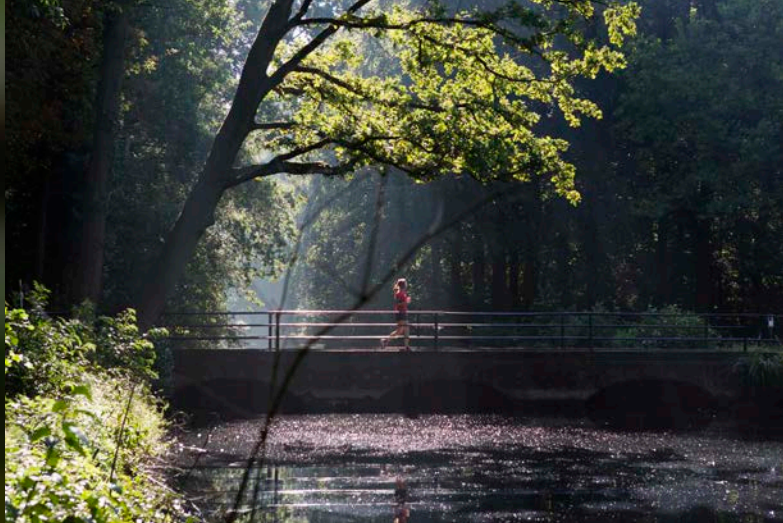
DOE MEE MET KERSTMAGIE

Sta jij ook te popelen om je helemaal onder te dompelen in een warme kerstsfeer? Neem dan contact op met Véronique Van Yck via info@kasteeldursel.be. Via haar verneem je hoe je definitief inschrijft en wanneer er infomomenten worden georganiseerd.

HET ZOMERT IN HINGENE

Nog tot eind oktober ontdek je in de platanendreef in het park het werk *Les Gouttes d'Ursel* van landschapskunstenaar Will Beckers (lees meer in de Beeldbank). Kom langs voor de *De H van Humboldt*, een fantasievolle ontdekkingtocht vol grootse verhalen, piepkleine ontdekkingen en een vleugje verwondering. Kom lezen in de parkbib in de schaduw van het kasteel. Of wandel en fiets en maak tijd voor een picknick op de meest idyllische plekje in het groen.

foto's: © Joris Ceuppens

Foto's © Joris Ceuppens

Les Gouttes d'Ursel

Will Beckers is een van de meest toonaangevende landschapskunstenaars in binnen- en buitenland. Speciaal voor het kasteel creëerde hij het werk *Les Gouttes d'Ursel*.

De neststructuren zijn als druppels of tranen die uit de bomen vallen en een ritmische beweging maken op het water. De weerspiegeling van de bomen in het water roept een zekere melancholie op. De nesten hebben alle drie zachte ronde vormen, die je ook terugvindt in de natuur.

Omdat er binnenin leven mogelijk is, stralen deze werken geborgenheid uit. Wellicht gaan de nesten in de loop van de maanden onderdak verlenen aan vogels, wespen of – wie weet – een kolonie bijen. Ook de kleur zal metertijd veranderen. Ze zijn gemaakt van een wilgensoort die dieprood kleurt wanneer ze indroogt. De takken zijn vervlochten rond cortenstaal. Dat staal krijgt door inwerking van vocht een roestige kleur. Zo krijgen de werken na verloop van tijd een warme uitstraling; een mooi contrast met het groene bladerdek van de bomen.

Het werk *Les Gouttes d'Ursel* is te zien in de platanendreef in het park tot eind oktober. Het park is alle dagen open van zonsopgang tot zonsondergang en is gratis toegankelijk.

